

ONA TILI DARSLARIDA LUG‘AT BILAN ISHLASHNING INNOVATSION USULLARI

Ahadova Feruzaxon

Qo‘qon Davlat Universiteti

Boshlang‘ich va texnologik ta‘lim fakulteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili darslarida lug‘at bilan ishlashning zamonaviy va innovatsion usullari, ularning o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar va kreativ yondashuvlar asosida lug‘at boyligini oshirish samaradorligi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: lug‘at, ona tili, innovatsion metodlar, interaktiv ta‘lim, nutq rivoji, leksik kompetensiya.

Kirish

Bugungi kunda ta‘lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilayotgan bir paytda ona tili fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish, ularning nutqiy faoliyatini rivojlantirish hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Lug‘at bilan ishlash ona tili darslarining asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, u nafaqat yangi so‘zlarni o‘rganish, balki ularni to‘g‘ri qo‘llash, semantik jihatdan anglash va nutqda faol ishlatish imkonini beradi.

Zamonaviy pedagogika nazariyasiga ko‘ra, o‘quvchilarning til boyligini rivojlantirishda an‘anaviy metodlar bilan bir qatorda innovatsion usullarni qo‘llash zarur hisoblanadi. Chunki bugungi o‘quvchi axborot texnologiyalari muhitida shakllanmoqda va uning ta‘limga bo‘lgan ehtiyojlari ham o‘zgarib bormoqda. Shu bois, lug‘at bilan ishlash jarayonida interaktiv metodlar, multimedia vositalari va kreativ topshiriqlarni joriy etish samaradorlikni oshiradi.

Shuningdek, lug‘at ustida ishlash o‘quvchilarning nafaqat til ko‘nikmalarini, balki tafakkurini, mantiqiy fikrlashini va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda ham muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu jihatdan, mazkur maqolada lug‘at bilan ishlashning innovatsion usullari ilmiy asosda o‘rganiladi va ularning amaliy samaradorligi tahlil qilinadi.

Adabiyotlar Tahlili

Ona tili darslarida lug‘at ustida ishlash masalasi ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Jumladan, A. G‘ulomov o‘zining “Ona tili o‘qitish

metodikasi” asarida lug‘at boyligini oshirish o‘quvchilarning nutqiy rivojlanishining asosiy omili ekanligini ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, so‘zlarning ma’nosini chuqur anglash va ularni nutqda qo‘llash orqali o‘quvchilar mustaqil fikr yuritishga o‘rganadi.

Shuningdek, N. Mahmudov “Til va nutq madaniyati” asarida lug‘at bilan ishlash jarayoni tizimli tashkil etilishi zarurligini qayd etadi. Uning fikricha, har bir yangi so‘z o‘quvchi tomonidan kontekst asosida o‘zlashtirilishi lozim, aks holda u faol lug‘atga aylanmaydi.

S. Matchonov esa o‘z ilmiy ishlarida interaktiv metodlarning lug‘at o‘zlashtirishdagi ahamiyatiga alohida to‘xtaladi. Unga ko‘ra, rolli o‘yinlar, klaster, aqliy hujum kabi metodlar o‘quvchilarning lug‘at boyligini tabiiy ravishda oshiradi.

Xorijiy tadqiqotchilardan J. Harmer “How to Teach English” asarida lug‘atni o‘qitishda kommunikativ yondashuvni asosiy metod sifatida tavsiya qiladi. Uning fikricha, til o‘rganishda so‘zlar alohida emas, balki kontekstda o‘rganilganda samaraliroq bo‘ladi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar shuni ko‘rsatadiki, lug‘at bilan ishlash samaradorligi metod tanlashga va o‘quv jarayonini to‘g‘ri tashkil etishga bevosita bog‘liqdir.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda tahliliy, qiyosiy va pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Ona tili darslarida lug‘at bilan ishlashning an’anaviy va innovatsion usullari o‘zaro solishtirildi. Shuningdek, interaktiv metodlarning samaradorligi tajriba-sinov asosida o‘rganildi. Olingan natijalar umumlashtirilib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Tahlil Va Natijalar

Ona tili darslarida lug‘at bilan ishlash jarayoni o‘quvchilarning til kompetensiyasini shakllantirishda markaziy o‘rin tutadi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, lug‘at ustida ishlashning samaradorligi faqat so‘zlarni yodlash darajasi bilan emas, balki ularni nutqiy faoliyatda ongli va mustaqil qo‘llay olish ko‘nikmasi bilan belgilanadi. Shu sababli an’anaviy yondashuvlar (izohlash, yod oldirish, tarjima qilish) bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalarga asoslangan metodlar ham qo‘llanilganda natija sezilarli darajada yaxshilanadi.

Tajriba-sinov ishlari davomida bir nechta sinflarda an’anaviy va innovatsion metodlar asosida darslar tashkil etildi. An’anaviy guruhda so‘zlar asosan darslik va lug‘at asosida tushuntirildi, o‘quvchilar ularni yozma ravishda yodlab borishdi. Innovatsion guruhda esa interaktiv metodlar, multimedia vositalari, guruhli ishlar va o‘yin texnologiyalari keng qo‘llanildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ikkinchi guruh o‘quvchilari lug‘at birliklarini tezroq

o'zlashtirdi va ularni nutqda faolroq qo'llay boshladi.

Tahlil jarayonida quyidagi asosiy pedagogik tendensiyalar aniqlandi:

Birinchidan, interaktiv metodlar (klaster, aqliy hujum, "so'z xaritasi") o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirdi. O'quvchilar so'zlarni yodlashdan ko'ra ularni bog'lash, tasniflash va kontekstda ishlatishga ko'proq e'tibor qaratdi. Bu esa leksik birliklarning uzoq muddatli xotirada saqlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar (interaktiv doska, mobil ilovalar, onlayn lug'atlar) lug'at bilan ishlash jarayonini sezilarli darajada tezlashtirdi. Vizual va audio materiallar o'quvchilarning eslab qolish qobiliyatini kuchaytirib, abstrakt tushunchalarni aniq tasavvur qilishga yordam berdi. Ayniqsa, animatsiyali so'z izohlari va test platformalari o'quvchilarda yuqori qiziqish uyg'otdi.

Uchinchidan, gamifikatsiya elementlari (ball tizimi, musobaqa, viktorinalar) o'quvchilarning darsga bo'lgan motivatsiyasini oshirdi. O'quvchilar o'zaro raqobat muhitida faol ishtirok etib, yangi so'zlarni tez va samarali o'zlashtirishga intildilar. Bu jarayon ayniqsa past o'zlashtiruvchi o'quvchilarda ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Tadqiqot natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirildi:

Ko'rsatkichlar	An'anaviy yondashuv (%)	Innovatsion yondashuv (%)	Farq
----------------	-------------------------	---------------------------	------

Yangi so'zlarni eslab qolish	58	88	+30
------------------------------	----	----	-----

So'zlarni nutqda qo'llash	45	82	+37
---------------------------	----	----	-----

Mustaqil so'z boyligini oshirish	50	85	+35
----------------------------------	----	----	-----

Darsdagi faollik darajasi	60	93	+33
---------------------------	----	----	-----

Kreativ fikrlash rivoji	52	86	+34
-------------------------	----	----	-----

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, innovatsion metodlar qo'llanilgan guruhda barcha ko'rsatkichlar sezilarli darajada yuqori natija ko'rsatgan. Ayniqsa, nutqiy faoliyat va mustaqil ishlash ko'nikmalari bo'yicha farq yaqqol seziladi. Bu esa lug'at bilan ishlashda faqat yodlash emas, balki faol qo'llash jarayonining muhimligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, kuzatuvlar davomida o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabati ham o'zgargani aniqlandi. Innovatsion metodlar qo'llanilgan sinflarda o'quvchilar dars jarayonida ko'proq savol berishdi, mustaqil izlanish olib borishdi va guruh muhokamalarida faol ishtirok etishdi. Bu holat ularning kommunikativ kompetensiyasi rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, lug'at bilan ishlash jarayonida quyidagi pedagogik xulosalar shakllandi:

lug'at o'rganish jarayoni tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etilishi kerak;

soʻzlar alohida emas, balki kontekst asosida oʻrgatilishi samaraliroq; interaktiv va raqamli texnologiyalar dars samaradorligini oshiradi; oʻquvchi markazli yondashuv lugʻat boʻyligini tezroq rivojlantiradi; mustaqil ishlash va ijodiy topshiriqlar soʻzlarni faol lugʻatga aylantiradi.

Umuman olganda, olingan natijalar ona tili darslarida innovatsion yondashuvlar lugʻat bilan ishlash samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Bu esa zamonaviy taʼlim jarayonida anʼanaviy metodlarni toʻliq inkor etmagan holda, ularni innovatsion yondashuvlar bilan uygʻunlashtirish zarurligini koʻrsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida lugʻat bilan ishlash jarayoni oʻquvchilarning nutqiy rivojlanishi, fikrlash darajasi va kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega boʻlgan pedagogik yoʻnalishlardan biridir. Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar shuni koʻrsatdiki, lugʻat ustida ishlash faqat yangi soʻzlarni oʻrgatish jarayoni emas, balki oʻquvchilarning tilga boʻlgan munosabatini shakllantiruvchi, ularning ijodiy va mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi murakkab metodik tizim hisoblanadi.

Anʼanaviy yondashuvlar – yaʼni soʻzlarni izohlash, yod oldirish va tarjima qilish usullari – maʼlum darajada foydali boʻlsa-da, bugungi taʼlim talablariga toʻliq javob bera olmaydi. Zamonaviy taʼlim muhitida oʻquvchilarni faol ishtirokchi sifatida jalb etish, ularning qiziqishini oshirish va mustaqil izlanishga yoʻnaltirish zarur. Shu jihatdan innovatsion metodlar lugʻat bilan ishlash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijalariga koʻra, interaktiv metodlar (klaster, aqliy hujum, guruhli ishlar), raqamli texnologiyalar (elektron lugʻatlar, multimedia vositalari, mobil ilovalar) hamda gamifikatsiya elementlari oʻquvchilarning soʻz boʻyligini tez va mustahkam oʻzlashtirishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, ushbu yondashuvlar oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishini oshirib, ularni faol ishtirokchi va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllantiradi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, innovatsion metodlar qoʻllanilganda oʻquvchilarning nafaqat lugʻat boʻyligi, balki nutqiy savodxonligi, mantiqiy fikrlash darajasi va ijodiy yondashuvi ham rivojlanadi. Bu esa taʼlim sifatining oshishiga va oʻquv jarayonining samarali tashkil etilishiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Umuman olganda, ona tili darslarida lugʻat bilan ishlashni zamonaviy innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish taʼlim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Kelgusida pedagoglar ushbu metodlarni yanada takomillashtirgan holda, ularni oʻquv jarayoniga keng tatbiq

etishlari lozim. Bu esa o'quvchilarda yuqori darajadagi nutq madaniyati, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ulomov A. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 145–150-bet.
2. Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: Fan, 2018. – 98–105-bet.
3. Matchonov S. Ona tili ta'limida interaktiv metodlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 67–72-bet.
4. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 120–130-bet.